

Ján
Štrasser

Tvár v zrkadle

Ján Štrasser

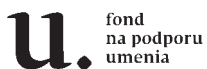
Tvár v zrkadle

Ján
Štrasser

Tvár v zrkadle

sloart

Tento projekt podporil z verejných zdrojov

Text © Ján Štrasser 2022

Cover photo © Martin Fridner 2022

Design and cover © František Jablonovský 2022

Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., Bratislava 2022

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy nesmie byť reprodukováaná ani šírená v akejkoľvek forme alebo akýmikoľvek prostriedkami, či už elektronickými, alebo mechanickými, vo forme fotokópií či nahrávok, respektíve prostredníctvom súčasného alebo budúceho informačného systému a podobne bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

Otcovi, mame, Eve,
Danielovi, Karin
a Benjaminovi

Obsah

Prológ	11
--------------	----

A

1. Ab ovo	13
2. Štrasser nie je Uličný	16
3. „Nicht vor dem Kind!“	22
4. Jules Verne: Všetko!	27
5. Bol som celkom slušný plavec	37
6. Ludvík Daněk – 60,04	45

B

7. „Pracujte usilovne a vytrvalo...“	61
8. Rozchod navždy	67
9. A ja som vtedy omdlel	72
10. Moja Mladá tvorba	83

C

11. Bol som šťastný, že je viac slobody	95
12. „Skupinovosť vám nestačí?“	105
13. To všetko bolo včera	114
14. „Jean, čo budeme robiť?“	124
15. Cyrano nebol zo Štrkovca	133
16. Našiel som veľkú lásku	138
17. Nemali sme Molièra, no mali sme L + S	152

D

18. Slovenské pohľady, časť I.	158
19. Odstúpiť! Odstúpiť!	166
20. Slovenské pohľady, časť II.	179
21. „Slováci, na nohy!“	185
22. Babky demokratky	191
23. Zvykli sme si, že si nesmieme zvyknúť	205

E

24. Energia na kritické myslenie	224
25. Päťnohá stolička	241
26. „A čo si od toho sľubujete?“	246
27. Tvár v zrkadle	255
Epilóg	267
Podakovanie	269
Bibliografia	270
O autorovi	277
Zdroje obrazového materiálu	279

Kúpim si zrkadlo
v starinárskom kráme,
aby som konečne vedel, na čom som.

Kúpim si zrkadlo
bez rámu či v ráme,
a potom vykročím rovno za nosom.

Cyrano z predmestia

Prológ

Tvár v počítači

Zobudil som sa o druhej v noci. Už-už som opäť zaspával, keď ma odrazu čosi vystrelilo z postele a posadilo k počítaču. Zapol som ho. Na monitore sa objavil dátum – 25. 02. 2021. Ejha, pomyslel som si, už je dnes a ja mám sedemdesiatpäť rokov. Ale prečo uprostred noci sedím pri počítači?

Vtom čosi bliklo a z obrazovky sa na mňa zadívala povedomá tvár.

„Ahoj,“ povedala tvár.

„Kto ste?“ spýtal som sa.

„Alter Ego.“

„Vy ste moje alter ego?“

„Ja nie som to alter ego. Ja som ten Alter Ego. Rodné meno Alter, priezvisko Ego. A prečo mi vykáš, veď sa už nejaký ten rok poznáme. Hovor mi Alter.“

„Ako si sa dostal do môjho počítača?“

„Tak, ako som sa pred vyše sedemdesiatimi rokmi dostal do tvojich pasteliek. A potom do tvojej ceruzky. A potom do tvojho plniaceho pera. A potom do tvojho písacieho stroja. A potom do tvojho počítača.“

„Prvý raz v živote vidím, ako vyzeráš. Prečo až teraz?“

„Lebo si sa rozhodol písať o sebe.“

„A čo ty máš s tým?“

„Budem ti klásť otázky.“

„Tie si viem položiť aj sám.“

„O tom nepochybujem. Len je otázkou, či si položíš aj otázky, na ktoré sa ti až tak veľmi nežiada odpovedať.“

„Hm...“

„Veď to!“

„A čo ak si na niečo nebudem vedieť spomenúť?“

„Na čo si nespomenieš, to v tejto knihe nebude. No to, na čo budeš spomínať, by sa nemalo nieť v duchu slov Jacka Nicholsona z filmu Lepšie neskoro ako nikdy: ‚Nikdy som ti neklamal. Vždy som ti hovoril svoju verziu pravdy.‘“

„Tak dobre, Alter. Sedemdesiatpäť rokov som sa zaobišiel bez teba. Spĺňam tri základné podmienky na písanie spomienok: Nepísal som si denník, mám mizerný archív a máločo si pamätám. Asi ťa naozaj budem potrebovať.“

A

1

Ab ovo

Mám pred sebou tvoj rodný list. Overený dvoma okrúhlymi pečiatkami a vlastnoručným podpisom matrikára Pavla Beluša potvrdzuje, že 25. februára 1946 sa v Košiciach Františkovi Štrasserovi a matke Bronii, rodenej Luftig, narodil syn Ján Michal, ev. a. v.

Vidím, Alter, že ideš na mňa ab ovo.

Presne tak. Od úplného začiatku.

Ak chceš aj lokalizáciu, stalo sa to v Štátnej pôrodnici a nemocnici pre choroby ženské na Moyzesovej okružnej číslo 9.

Je na tej budove pamätná tabuľa?

Je tam busta. Slovenského biskupa, národovca a prvého predsedu Matice slovenskej Štefana Moyzesa. Mimochodom, na mojom rodnom liste je desaťkorunový kolok vojnovnej Slovenskej republiky, ktorá v tom čase už desať mesiacov neexistovala.

Na Slovensku je všetko oneskorené. No dátum tvojho narodenia mi niečo pripomína. V ten deň sa za bývalého režimu zvyklo oslavovať víťazstvo pracujúceho ľudu nad buržoáziou a reakciou.

Čítaj s porozumením, Alter. Áno, narodil som sa 25. februára, ale pracujúci ľud sa rozhodol zvíťaziť až o dva roky neskôr – 25. februára 1948. O rok sa moje tretie narodeniny už oslavovali celoštátne. Mimochodom, 25. februára sa narodili aj Carlo Goldoni, Auguste Renoir a Enrico Caruso.

Aj Karl May.

Vidíš, na toho by som bol zabudol. Aj George Harrison. Aj Don Quarrie.

Georgea Harrisona poznám, ale kto je Don Quarrie?

Jamajský šprintér, ktorý na olympijských hrách v roku 1976 v Montreale získal zlatú medailu v behu na dvesto metrov.

Aha. A v Amerike si 25. februára 1836 Samuel Colt dal patentovať strelnú zbraň s otáčavým zásobníkom, čiže revolver.

A tým sa zaslúžil o filmový žáner zvaný western.

No za socializmu 25. február napočudovanie nebol štátny sviatok, len významný deň, takže nebolo ani pracovné voľno – tvoj otec a neskôr aj ty ste aj v ten deň museli ísť do práce. Ale v kalendári bola tá dvadsaťpäťka červená.

No vidíš, už čítaš s porozumením. Tá dvadsaťpäťka bola preto červená, aby mi rodičia nezabudli dať darček. A ešte viac porozumenia preukážeš, keď ten deň pomenuješ správne – februárový puč. Ale existoval oveľa závažnejší dôvod, prečo som sa narodil práve 25. februára 1946. Hoci pripúšťam, že to mohlo byť aj o pár dní skôr či neskôr.

Aký to bol dôvod?

Keď sa môj budúci otec František ráno 9. mája 1945 dozvedel, že tesne pred polnocou sa druhá svetová vojna definitívne skončila, povedal mojej budúcej matke Bronii: „Bronka, ťahá nám na štyridsať, ak máme mať dieťa, je najvyšší čas, aby sme pre to niečo podnikli.“ Takže na moje počatie mala vplyv aj ich eufória z konca tej strašnej vojny. Ale ešte závažnejší, no najmä neuveriteľnejší je fakt, že som sa vôbec narodil.

Ako to myslíš?

Tri roky pred mojím počatím mali mojich rodičov ako dvoch z 57 628 slovenských Židov slovenskí gardisti naložiť do dobytčieho vagóna jedného z 57 slovenských vlakov, ktorý smeroval do poľského mesta Osvienčim, kde sa v roku 1907 narodila moja mama.

Tie vlaky nesmerovali do poľského Osvienčimu, ale do nemeckého Auschwitzu.

Presne tak! Do koncentračného tábora Auschwitz. Ale aj do Treblinky, Belzecu, Majdanku, Sobiboru... Deväťdesiat percent deportovaných sa odtiaľ už nikdy nikam nevrátilo. Bolo medzi nimi aj približne dvadsať Židov s priezviskom Strasser. Z Trnavy, z Nitry, zo Žiliny...

Ako to, že jedným z tých vlakov neodcestovali aj tvoji rodičia?

Rodičia môjho otca žili v obci Lovinobaňa, kde starý otec zastával dôležité postavenie v tamjšej magnezitke. Počas vojnového Slovenského štátu mal štatút hospodársky dôležitého Žida a neskôr

dostal takzvanú prezidentskú výnimku. Tá chránila celú rodinu. A navyše sa aj moji rodičia – tak ako mnohí Židia – prestupom na kresťanskú vieru chceli poistiť pred odvlečením do koncentráku. V tomto ohľade bola evanjelická cirkev oveľa ústretovejšia ako katolícka – 13. augusta 1942 ich v Lovinobani pokrstil miestny farár doktor Juraj Strelec.

Tak preto to ev. a. v. na tvojom rodnom liste!

Áno. Ale konverzia na kresťanstvo bola veľmi slabučkou ochranou Židov pred štátnou perzekúciou.

Rozprávali ti rodičia o tých časoch?

Ani nie. A podobne boli a sú na tom aj mnohí moji židovskí vrstovníci. Občas som sa rodičov pýtal, prečo nemám bratov alebo sestry, keď iné deti ich majú, prečo som jedináčik. Vždy to nejako zahovorili. Až v ranej dospelosti som pochopil, že pre Židov, ktorí sa nejakým zázrakom vyhli deportácii, obdobie vojnového Slovenského štátu nebolo príliš komfortné na zakladanie rodiny.

Dňa 29. augusta 1944 vypuklo Slovenské národné povstanie.

V Povstaní bojovalo asi 1 600 Židov. A tí Židia, ktorých v roku 1942 nestihli deportovať do koncentrákov, sa mohli cítiť relatívne bezpečne. No koncom októbra 1944 bola povstalecká armáda porazená a Nemci obsadili celé územie Slovenska. A to už bolo veľmi zlé. Židov do dobytčiakov už nenakladali len slovenskí gardisti, ale aj Nemci. A nijaké výnimky už neplatili, do lágrov odviekli ďalších 13 000 Židov. A ďalších asi tisíc Nemci spolu so Slováckmi z Pohotovostných oddielov Hlinkovej gardy popravili v Kremničke a vo vápenke v Nemeckej.

Ako to prežili tvoji rodičia?

Tak ako ďalších pár tisíc Židov na Slovensku – prežiť im pomohli Slováci, ktorí ich s nasadením vlastných životov buď skrývali u seba, alebo im nosili jedlo do rôznych úkrytov v horách. Chasid umot ha-olam, čiže Spravodlivý medzi národmi – toto ocenenie od štátu Izrael má dodnes asi šesťsto Slovákov a ich potomkov. Na počet obyvateľstva vojnového Slovenského štátu tých záchrancoŧ Židov nebolo málo.

Vieš aj podrobnosti o živote/neživote svojich rodičov v tej krutej zime 1944/1945?

Mama občas čosi spomenula, kde a s kým sa skrývali v horách, ale nedávalo mi to ucelený obraz. Pravda je však aj to, že som sa

na to nepýtal, kým som žil s rodičmi. A dnes je mi veľmi ľúto, že som sa nepýtal ani neskôr, keď som bol už dospelý. Žiaľ, už pár desiatok rokov sa nemám koho opýtať. Takže viem len toľko, že od novembra 1944 do oslobodenia sa skrývali na strednom Slovensku. Mama spomínala nejakú odlahlú horáreň pod vrchom Javor asi desať kilometrov od Lovinobane, ukrýval ich tam horár pán Mižúr. Môj bratranec Ján Koller zasa tvrdí, že sa skrývali spolu s našimi starými rodičmi, s jeho mamou a sedemročnou sestrou Betkou v horách nad dedinou Baláže. Nech už to bolo tam či inde, vďaka dobrým ľuďom to prežili a vďaka tomu žijem aj ja.

2

Štrasser nie je Uličný

Asi by si teraz mal porozprávať príbehy svojich rodičov. A priblížiť aj už dvakrát spomenutú obec Lovinobaňa. Veľa ľudí si ju pletie s Cinobaňou.

Nie je baňa ako baňa, Alter. Na Slovensku je aj Baňa, Banské, Rákošská Baňa, Banská Bystrica, Banská Belá, Banská Štiavnica, Banský Studenec... O Lovinobani budem ešte hovoriť toľko, až ti to pôjde hore krkom. Takže teraz o mojich rodičoch. O otcovom detstve a mladosti viem viac, o maminom menej. Ale začal by som otcovým otcom, čiže mojím starým otcom, čiže ópapom.

Niečo viem aj ja. V knihe Jozefa Sulačeka Osudy židovských inžinierov na Slovensku v rokoch 1938 – 1945 sa píše: „Vojtech, čiže Béla Strasser, inžinier, ročník 1880, narodený v maďarskom, čiže rakúsko-uhorskom mestečku Dunaföldvár.“

To je on. V roku 1904 sa oženil s Jolanou Kornfeld, mojou starou mamou, teda ómamou. V roku 1906 sa im narodil syn Ferenc, čiže František, a o dva roky neskôr dcéra Valéria. Žili v Budapešti, no ešte pred prvou svetovou vojnou sa celá rodina presťahovala do malohontského mestečka Nyustya, čiže Hnúšťa, ktoré vtedy patrilo do Rakúska-Uhorska.

Z Budapešti do Hnúšte? To vážne?

Starý otec bol inžinier, špecialista na výstavbu priemyselných objektov. Hnúšťa leží v Slovenskom rudohorí, v tom čase sa tam

otvárali čadičové kameňolomy a starého otca pozvali do Hnúšte stavať fabriku na spracovanie čadiča. Stal sa jej riaditeľom a tam prežil aj prvú svetovú vojnu. Po vojne sa aj s rodinou presťahoval do československého Lučenca.

Prečo práve do Lučenca?

Lebo v roku 1923 sa pražská akciová spoločnosť Západočeské továrny kaolinové-šamotové a slovenské závody magnezitové rozhodla po magnezitkách v Hnúšti a Košiciach postaviť ďalšiu magnezitku v už spomínanej Lovinobani – 15 kilometrov severne od Lučenca – a starého otca si prizvala ako vedúceho inžiniera tej stavby.

Nevysvetlíš čitateľom tejto knihy, čo je to magnezit?

Magnezit je uhličitan s vysokým obsahom horčíka a nachádza sa v magnezitovej rude. Z neho a z ďalších prísad sa vyrába žiaruvzdorný materiál, ktorý sa používa pri stavbe vysokých pecí, do bližších podrobností hádam netreba zachádzať. Magnezitové výrobky boli významné československé exportné komodity.

Aby sme si to ujasnili: Tvoji starí rodičia, a teda aj tvoj otec, boli Maďari. Lučenec, čiže Lošonc, bolo maďarské mesto, ktoré po rozpade Rakúska-Uhorska pripadlo Československej republike. Lovinobaňa je slovenská dedina. Ako to celé išlo dokopy?

Jednoducho. V Lučenci mohol byť človek Maďarom aj ako občan Československa. A tak je to dodnes. Starý otec býval v Lučenci a do Lovinobane dochádzal. V polovici dvadsiatych rokov bola lovinobanská magnezitka spustená do prevádzky a on sa stal jej prvým riaditeľom.

Len riaditeľom? Povrávalo sa, že za prvej republiky tá továreň patrila jemu.

V Lovinobani to občas ktosi pustil do obehu, pravda, bol to čistý nezmysel, dnes by sme povedali hoax. Lovinobanskú magnezitku vlastnila spomínaná pražská akciová spoločnosť.

Po Mníchove v roku 1938 vznikla druhá československá republika, Slovensko získalo autonómiu a po prvej viedenskej arbitráži muselo odstúpiť južné územie Maďarsku. Lučenec pripadol Maďarsku, Lovinobaňa ostala na Slovensku. Ako to riešil starý otec?

Aj s rodinou sa presťahoval do Lovinobane, aby mohol ďalej pracovať v magnezitke, pravda, už len ako technický poradca.

Bol to dobrý nápad – presídliť sa na Slovensko? Ved' vojnový Slovenský štát zaviedol prísne rasové zákony a v marci 1942 sa začali deportácie Židov do vyhladzovacích táborov.

Už som spomínal, že starý otec mal prezidentskú výnimku, predpokladal, že tá chráni jeho i jeho rodinu pred perzekúciou.

Takže otec. Ferenc, čiže František Strasser, ročník 1906, narodený v Budapešti.

Vložil som otcovo meno do googlu, vybehla mi stránka www.encyklopedieknihy.cz a v nej som našiel toto: „František Strasser (též Strosser, zemř. před 1789) mědirytec a nakladatel, snad syn či jinak příbuzný Jana Strassera. Pocházel z Brna, kde 1755 přežval po Františku A. Mayerovi rytecký ateliér. Svatbu měl roku 1757. Ve sféře knižní ilustrace se však zřejmě neangažoval!“ Tak o tomto som naozaj netušil.

To nevymyslíš! A čo vieš o svojom otcovi? Začni jeho detstvom.

Žiaľ, viem o ňom málo. Ba predsa, rozprával mi, že ako malý chlapec účinkoval v budapeštianskej opere – v prvom dejstve Bizetovej Carmen stvárňoval jedno z detí, ktoré sa hrajú na výmenu stráží. Zrejme tam sa začal jeho vrúcny vzťah k opere, ktorý ho neopustil až do konca života a ktorý vštepil aj mne.

A ďalej?

Mám otcovo maturitné vysvedčenie z budapeštianskeho reálneho gymnázia, skončil ho v júni 1923. A vzápätí absolvoval ročný kurz na obchodnej akadémii. Mal osemnásť rokov. Čo robil po akadémii, neviem. Z tých zopár dokumentov, čo po ňom mám, viem vyčítať, že v rokoch 1927 až 1928 bol zamestnaný ako úradník v lovinobanskej magnezitke. Dňa 18. júna 1928 mu Župný úrad vo Zvolene udelil československé štátne občianstvo, dovtedy bol maďarský štátny občan. V Lovinobani však pracoval asi len rok a pobral sa do Prahy a do Berlína. Čo tam robil, nemám tušenie, no z rozprávania rodičov viem, že v búrlivom víre života Weimarskej republiky sa maďarský mladík Ferenc Strasser spoznal s poľskou dievčinou Broniou Luftig, ktorá tam pracovala v nejakej firme ako úradníčka. V akej, to neviem. Ani to neviem, kedy, kde a ako nadviazali vzťah a stali sa párom. Príliš dlho však v Berlíne nepobudli a zamierili do maminho Poľska, kde od 1. júla 1929 do 31. júla 1934 – na to mám dokument – pracoval môj otec ako obchodvedúci v meste Bytom vo firme G. Illner, ktorej väčšinovým vlastníkom bol Walter Reichmann, prvý manžel otcovej sestry Valiky. Ďalších päť rokov otec v Poľsku podnikal, ale opäť neviem podrobnosti.

Stále žil s Broniou Luftig?

Áno. V Katoviciach na ulici Augusta Schneidera 12.

Ako to vieš tak presne?

Tak to stojí na ich sobášnom liste z 29. septembra 1939. Je v nemčine, vydal ho Standesamt Kattowitz a pri podpise príslušného úradníka je okrúhla pečiatka s hákovým krížom.

Sila! Nemecký okupačný úrad zosobášil Žida so Židovkou?

Nemecko prepadlo Poľsko 1. septembra 1939, 28. septembra padla Varšava a Poľsko bolo dobyté a okupované. Kedy vstúpili Nemci do Katovic a aký režim tam v prvých dňoch vládol, neviem. No viem, že 20. októbra už boli rodičia v slovenskej Lovinobani, kde mal otec domovské právo a odo dňa ich sobáša platilo aj pre mamu. Potvrďuje to jej Domovský list, mám odložený jeho originál.

Ako to, že tvoji rodičia mohli utiecť z Poľska na Slovensko?

Vysvetľujem si to tým, že Generálny gouvernement bol vytvorený na základe Hitlerovho dekrétu „až“ 12. októbra 1939 s účinnosťou od 26. októbra 1939. Takže dovtedy tam ešte nebol nemecký ordnung. Ale ako sa krátko po sobáši dostali cez hranice na Slovensko a do Lovinobane, neviem.

Kým sa dostaneme k detstvu tvojej mamy, chcem sa opýtať: Tvoj starý otec bol Strasser, otec bol Strasser a ty si Štrasser. Ako to?

Otcov rodný list z roku 1906, maturitné vysvedčenie a viaceré ďalšie úradné dokumenty sú vystavené na meno Strasser. No na Osvedčení o politickej spoľahlivosti z 30. júla 1945 už jeho meno figuruje v podobe Štrasser, tak je to aj na mojom rodnom liste, vystavenom 5. marca 1946, a tak aj otec svoje meno písal a podpisoval sa celý svoj ďalší život. Na základe svojho rodného listu som v roku 1961 dostal občiansky preukaz na meno Ján Štrasser.

Ako si vysvetľuješ to Š?

Jediným spôsobom – po vojne si mnohí Židia na Slovensku, ale aj v Čechách a najmä v Poľsku úradne menili svoje pôvodné nemecké priezviská na slovenské, české a poľské.

Prečo?

Lebo nechceli viac mať také isté mená ako ich vrahovia. A menili si ich spravidla tak, aby ich nové priezvisko bolo buď prekladom toho pôvodného, alebo aby sa k nemu približovalo zvukovo či

aspoň prvou hláskou. Tak sa z Grüna stal Zelený alebo Grüň, z Trauriga Smutný alebo Trnavský, z Fuchsa Líška alebo Fiala... Vyzerá to tak, že moji rodičia si meno Strasser poslovenčili len tým mäkkčňom na S. Takže starý otec Strasser, otec Strasser/Štrasser, ja Štrasser, môj syn Strasser, môj vnuk Strasser. To jsou ty paradoxy! Mimochodom, aj významný slovenský/židovský intelektuál Juraj Špitzer sa písal s mäkkčňom. Nech už je to akokoľvek, po sedemdesiatpäťke sa už premenúvať nebudem, som a ostanem zmäkčený.

Strasser je židovské priezvisko?

Práveže nie je! Je nemecké, či skôr rakúske. Dlhú som si myslel, že naše priezvisko po slovensky znamená Uličný. Nie je to tak. Zhodou okolností mi práve istý pán Uličný vysvetlil, že je to obyvateľské meno odvodené od obce Strass, ktorých je v Rakúsku niekoľko: Strass im Attergau, Strass im Strassertale, Strass in Steiermark, Strass im Zillertal... A Strasserov sú v nich stovky. Ale existuje aj iný výklad: štras je podľa slovníka „olovnaté sklo, z ktorého sa vyrábajú napodobeniny diamantov; druh sklenenej bižutérie silnej svetelnej lámavosti“, a ten pojem sa viaže na meno francúzskeho kráľovského klenotníka Georga Frédérica Strassa, ktorý v roku 1734 začal z toho skla vyrábať šperky. Takže Štrasser je po slovensky buď Štrassan, alebo výrobca štrasovej bižutérie. Ale to nie je o mojom priezvisku všetko: Gregor Strasser bol jeden zo zakladateľov NSDAP, prominentný nacist a antisemita, spočiatku verný podporovateľ Adolfa Hitlera, neskôr jeho politický konkurent, za čo v roku 1934 počas Noci dlhých nožov zaplatil životom.

To ti zrejme nelichotí...

Upokoj sa, Strasser je frekventované meno. Na portáli MyHeritage je 363 850 záznamov. Len pre zaujímavosť: Nora Strasser je profesorka matematiky na Friends University vo Wichite v americkom štáte Kansas, Torsten Strasser je výskumník-oftalmológ na Univerzite v Tübingene, mníchovská firma Strasser & Strasser sa zaoberá poradenstvom pre vrcholové manažmenty, László Strasser hrá futbal za MTK Budapešť, vo Viedni je piváreň Strasser-Bräu, v Grazi je hotel Strasser a ďalší je v San Candido v Taliansku... A keď k tomu pridám fakt, že Strasser je rakúska zbrojárska firma, ktorá sa zaoberá výrobou loveckých pušiek a vo svojom odbore je jednotkou na trhu...

Stačí! Hovor o svojej mame. Bronia Strasserová, rodená Luftig, ročník 1907, narodená v Osvienčime.

Hanbím sa, ale o nej viem ešte menej ako o otcovi. Keď som občas spomenul, že pochádza z Osvienčimu, nejednému človeku blysla v očiach hrôza a musel som vysvetľovať, že Osvienčim bolo mesto v Haliči, v čase jej narodenia patrilo do Rakúska-Uhorska, od roku 1918 do Poľska. Mamin otec sa volal Hirsch Luftig, narodil sa v roku 1869, bol krajčír a s manželkou Florou, rode nou Sekler, mal šesť detí, troch synov a tri dcéry... či dvoch synov a štyri dcéry? Panebože, ja neviem... Ale viem, že moja mama bola najmladšia. A viem aj to, že keď sa vydávala za môjho otca, jej rodičia už nežili, mama jej zomrela, keď bola ešte dieťa.

Poznal si niektorú maminu sestru alebo brata?

Sestru ani jednu, myslím, že neprežili holokaust. Ale bratia prežili: starší Josef žil po vojne v Západnom Berlíne a mladší Max v Katoviciach, ten sa začiatkom päťdesiatych rokov vysťahoval do Izraela. Mama si s oboma bratmi pravidelne písala. V jeseni roku 1950 sa vybrala do Katovic navštíviť Maxa a vzala ma so sebou. Na tú návštevu sa veľmi dobre pamätám, lebo na colnici v Českom Tešíne som strčil prsty do elektrickej zásuvky a poriadne ma potriaslo.

Vráťme sa na časovú os. Ako žili tvoji rodičia po príchode do Lovinobane?

Žili v spoločnej domácnosti s otcovými rodičmi. Otec od januára 1940 pracoval v magnezitke ako pomocník v laboratóriu, mama bola doma. Ako konkrétne prežili ten čas do vypuknutia Slovenského národného povstania – neviem. Po potlačení Povstania sa skrývali v horách... ale to som už spomínal.

A o tom, čo sa s nimi dialo od oslobodenia v roku 1945 do tvojho príchodu na svet, niečo vieš?

Len útržkovite. Podľa všetkého sa po skončení vojny vrátili do Lovinobane. Svedčia o tom minimálne dva dokumenty: Svedectvo o politickej spoľahlivosti z 30. júla 1945 vydané Miestnym národným výborom v Divíne, kam vtedy lovinobanská magnezitka územne patrila, a dokument Miestneho národného výboru Lovinobaňa z 24. septembra 1945, ktorý potvrdzuje otcovo i mamino domovské právo. Ale v Lovinobani dlho nepobudli.

Kam šli?

Od jesene 1945 v Československu prebiehalo takzvané znárodnenie, presnejšie, zoštátnenie tisícok dovtedy súkromných podnikov a tovární – v prvej fáze sa to týkalo najmä ťažkého priemyslu. Na